

HORITZÓ KYOTO

El problema ecològic

Joan Carrera

José I. González Faus

IMPORTÀNCIA DE LA TERRA (Joan Carrera)

1. INTRODUCCIÓ
2. ENS PREOCUPA EL TEMA ECOLÒGIC?
3. PERQUÈ NO ENS OCUPA EL TEMA ECOLÒGIC?
4. PERQUÈ SÓN IMPORTANTS ELS MOVIMENTS ECOLOGISTES?
5. QUINES CARACTERÍSTIQUES TÉ L'ECOLOGISME EN GENERAL
6. L'ECOLOGISME I LA NECESSITAT D'UNA ÈTICA GLOBAL
7. DILEMA: CANVI DE PARADIGMA O NO FER RES

“MI TIERRA, TE ESTÁN CAMBIANDO” (José I. González Faus)

1. DADES BÍBLIQUES
2. QÜESTIONS DE TEOLOGIA SISTEMÀTICA
3. CONCLUSIÓ

Joan Carrera s.j., és metge i doctor en Teologia Moral. Professor d'ESADE i de la Facultat de Teologia de Catalunya i membre del consell directiu del Centre d'Estudis Cristianisme i Justícia.

José Ignacio González Faus s.j., és Responsable de l'Àrea Teològica de Cristianisme i Justícia.

“Estem arribant a un punt que no té camí de tornada. El ritme de consum de combustibles d'Europa i els EEUU és insostenible.

I més si Xina i l'Índia creixen el 9% anual.

Visc a Kènia. Veig una pobresa inimaginable cada dia. Jo no defenso el medi ambient pels ocells, que també són importants, sino perquè tenir-ne cura és rentable pels països pobres.”

Klaus Toepfer, Secretari de Nacions Unides pel Medi Ambient.

(*El País*, 24 d'abril de 2005, pàg. 38)

IMPORTÀNCIA DE LA TERRA

~~Joan Carrera~~

La meua reflexió sobre la problemàtica ecològica, va sobretot dirigida a aquelles persones que s'interessen pel tema però que creuen que no n'hi ha per tant. Aquelles persones que intenten fer bonament allò que està al seu abast, per exemple, reciclar les deixalles domèstiques, però que no es plantegen grans canvis més. Persones, en definitiva, que agafen el cotxe sense problemes, s'alegren quan les autopistes augmenten de carrils, s'enfaden si el "seu" carrer el fan només per a vianants i possiblement es plantejarien deixar de votar a un partit que proposés implantar algun tipus d'eco-taxa, per considerar-la innecessària.

1. INTRODUCCIÓ

~~De bon començament m'agradaria fugir de la temptació en la qual caiem sovint els~~ sensibilitzats pel tema ecològic. Acostumem a començar presentant la problemàtica amb un reguitzell de dades que descriuen la salut del planeta. Això és també moltes vegades el que espera un lector quan llegeix algun article sobre ecologia: que si la capa d'ozó ha disminuït, que si la temperatura global ha augmentat...

Tot i aquest bon propòsit d'inici, em temo que oferir algunes dades es fa necessari, sobretot quan molts de nosaltres no som prou o gens conscients d'allò que està passant ni en el nostre hàbitat global, ni en el nostre país, ni tampoc encara en l'entorn més proper de les nostres ciutats. I és que estem encara en una fase en la qual el problema ecològic, per a molts, és un problema invisible. Quan hom es pren la molèstia d'investigar una mica, aleshores s'adona que el problema afecta ja de fet a una bona part de la humanitat, i que pobresa i degradació ambiental no són dos fenòmens estranys sinó que van de bracet retroalimentant-se. Estaria bé que en ecologia s'apliqués allò que es practica ja en medicina. Pels metges, els tractaments més efectius són els realitzats en les primeres fases de les malalties, sovint encara sense simptomatologia aparent. D'aquest principi han sorgit totes les tècniques de diagnostic precoç, que permeten el tractament en les fases inicials de les patologies. De la mateixa manera, en ecologia, el tractament precoç evitaria moltes despeses econòmiques, ja que costa menys no contaminar que des-contaminar...

Tampoc, voldria caure en la temptació de presentar el tema, afirmant taxativament que no es prenen mesures per esmorteir la degradació mediambiental planetària. En els països occidentals es va legislant cada cop més sobre el medi ambient, i les indústries van incrementant les mesures amb l'objectiu d'esdevenir a mig termini el menys contaminants possible. Totes aquestes mesures tenen un alt cost i molts països en vies de desenvolupament no poden aplicar-les ja que deixarien de vendre els productes industrials que generen. Cal recordar aquí, el fet denunciat per algunes ONG's i moviments ecologistes sobre l'anomenat *deute ecològic*. Aquest és el deute que tenen els països que primer varen fer la industrialització en relació als països que la varen

començar més tard, ja que aquests últims són obligats a fer-la de manera molt més costosa aplicant, des del principi, mesures protectores del medi ambient.

Per molts ecologistes, aquest tipus de mesures, anomenades de “final de canonada”, no serveixen per afrontar el problema ecològic, un problema que hauria de qüestionar tot el sistema productiu actual. Sovint són solucions que consisteixen en aplicar filtres, mètodes de recuperació de substàncies, però sempre al final del procés productiu.

En aquesta línia de qüestionar el sistema productiu actual, es comença a parlar de la necessitat d'una “eco-economia” que considerés el sistema “economia humana” dins del sistema “planeta terra”. Aquest plantejament sovint titllat de “radical”, per molts seria l'únic sistema que essent sostenible a llarg termini asseguraria la vida humana sobre la Terra. Als entusiastes del sistema econòmic actual, els caldria fer-los veure les limitacions que aquest sistema comporta. No només limitacions ecològiques sinó també d'injustícia en la distribució de la riquesa, i d'un permanent conflicte per assegurar el control de les fonts energètiques. Pensem sinó en les motivacions geoestratègiques de les últimes guerres: Afganistan, Iraq, Nigèria, Txetxènia... En tots aquests conflictes el control dels recursos energètics (combustibles fòssils) és un factor principal sobretot en un moment en què resulta molt important per a determinats països poder assegurar el subministrament almenys durant el període de transició vers l'era post-petroli (i gas natural).

Alguns autors remarquen amb dades com en l'actualitat són moltes les companyies petrolieres que comencen a invertir en noves formes d'energia, prenent molt seriosament la certesa d'un esgotament dels combustibles fòssils a mig termini. De fet ja des de la crisi del petroli del 1973, quan l'OPEP va encarir els preus de forma sobtada, molts països europeus van començar a preocupar-se per la recerca d'energies alternatives, i donar pas així a economies que no fossin exclusivament depenents del petroli.

2. ENS PREOCUPA EL TEMA ECOLÒGIC?

~~Segons les enquestes l'ecologia és un dels temes que preocupen a la ciutadania de molts països occidentals. Aquesta preocupació pot expressar coses diverses: i no és el mateix per un ciutadà de Barcelona que per un pescador de Roses. Per un, només expressa, per exemple, un excés de soroll als carrers els divendres nit, o qüestions més o menys difuses que ha llegit als diaris o a les revistes. Per l'altre, en canvi, afecta al seu mitjà tradicional de subsistència repercutint en el seu benestar material més bàsic. No es d'estranyar que alguns gremis de pescadors del Mediterrani ja s'autoimposen períodes de veda voluntària, més enllà del que estableix la legislació vigent, per tal de que les espècies es puguin reproduir millor. Ells millor que ningú saben a què condueix la sobreexplotació pesquera.~~

És un nou problema per a la humanitat? Potser la dimensió del problema és nou però alguns autors¹ han fet hipòtesis sobre com problemes ecològics van influir en el declivi d'algunes civilitzacions antigues en habitats més tancats (civilització Maya, Sumèria, Illa de Pasqua)... Caldria potser aprendre del passat, i deixar la nostra fe cega i il·limitada en la capacitat de la ciència per arranjar les conseqüències negatives que ella mateixa ha creat.

Els primers moviments ecològics nasqueren en països desenvolupats i van actuar, *mobilitzant força gent, davant problemes concrets que els afectaven de manera molt directa*, però sobretot a nivell més estètic: abocadors d'escombraries a tocar dels nuclis habitats, fums de fàbriques properes, destrucció de boscos on es passejava... Avui en dia, existeixen força moviments ecologistes tant en països en desenvolupament com en països pobres, ja que els problemes ecològics han deixat de ser problemes en l'àmbit estètic per passar a ser problemes de subsistència diària. El pagès de l'Índia cada cop li costa més perforar pous per trobar aqüífers subterranis d'aigua pels seus conreus... I en un país demogràficament dens el problema es tradueix en dèficits alimentaris per a una bona part de la població.

3. PER QUÈ NO ENS OCUPA EL TEMA ECOLÒGIC?

~~Com ja ho hem dit, a les enquestes sempre surt l'ecologia com a problema que preocupa~~ als ciutadans, però sempre tenen prioritats altres problemes més immediats: l'atur, el preu dels combustibles, la seguretat ciutadana... Ens podríem preguntar per què sempre tendim a posposar aquest problema davant d'altres.

— En **primer lloc**, *només ens mobilitzen aquells problemes que ens afecten o que afecten al nostre entorn més proper* (el “nostre” riu, el “nostre” barri...) En canvi tenim una veritable “miopia” davant aquelles qüestions que no ens toquen directament. Certament el món de les noves tecnologies ha revolucionat la nostra percepció del temps i de les distàncies. Ens arriben imatges de llocs llunyans i podem desplaçar-nos, via aèria, d'un lloc a l'altre en poc temps. Això provoca que ens puguem sentir a prop d'un camperol que ho ha perdut tot en unes greus inundacions a l'Índia però, al mateix temps pot passar que sigui tal el bombardeig d'imatges tràgiques que acabem per acostumar-nos-hi, provocant així una certa insensibilització col·lectiva i un cert tancament en el nostre petit món de cada dia. Quan hom llegeix, en qualsevol revista, un article que parla d'ecologia trobem un allau de dades, que sovint són llegides com alarmants i catastrofistes. Al final però aquestes dades aconsegueixen l'efecte contrari en el lector, insensibilitzant més que no pas conscienciant. El per què d'aquesta actitud l'explicarem en el punt següent.

— En **segon lloc**, davant d'aquests problemes *tenim poca percepció del risc*. El risc ecològic, llevat d'alguns desastres, com el de la central nuclear de Txernobil, és poc apreciat ja que els efectes de la degradació ambiental són lents, i a voltes invisibles. Pensem, per exemple, amb els efectes de les radiacions, per la progressiva destrucció de la capa d'ozó, en la gènesi de neoplàsies cutànies i sanguinees. Ateses aquestes característiques del risc ecològic fan que la seva apreciació sigui baixa. Hom es mobilitza davant dels esdeveniments abruptes, que es donen en un temps breu: terratrèmols, inundacions... Sempre ens hem preguntat com hagués afectat als programes nuclears europeus o nord-americans si el problema del reactor nuclear de Txernobil, hagués succeït a Nova York, i no a la llunyana Ucraïna en plena transició del comunisme al capitalisme. És difícil augmentar la percepció del risc quan aquest és invisible. Per exemple, hom sempre aprecia més risc en els viatges en avió que no pas en l'ús de l'automòbil, quan de fet la xifra d'accidents és molt més elevada en el cas d'aquests últims. Sembla però que el que hom domina (conduïx per si mateix) sempre fa disminuir la percepció del risc. Cal, doncs, molta pedagogia, per anar mostrant com el problema ecològic existeix i ens està afectant de manera subtil i lenta...

— En **tercer lloc**, davant d'aquests problemes, *hom sempre pensa que ja els solucionaran els polítics i la gent experta*. Hom té la impressió que són problemes que ens superen i que no hi podem fer res, llevat d'accions puntuals, com reciclar les deixalles domèstiques o agafar més els transports públics. Vivim en una cultura que ens transmet la idea que només els grans projectes, les grans polítiques de les grans institucions, són les que veritablement poden transformar la realitat, i no pas les accions petites. Però, són aquestes accions petites les que transformen perquè surten com a resposta dels individus concrets davant de situacions concretes que els hi són properes. Des d'allò local i petit es quan hom comença a entendre i corresponsabilitzar-se d'altres problemes més llunyans.

— **En quart lloc**, sovint *els ciutadans del carrer (sobretot urbans)*, tenen la impressió que el discurs ecologista és exagerat, sovint catastrofista. Ens podem preguntar si realment el discurs és exagerat o el que succeeix és que el ciutadà mitjà, urbà i dels països del Nord, té tan poca percepció del risc ecològic que tot li sembla exagerat. També, malgrat admetre el problema ecològic, són molts els ciutadans que confien en què la mateixa ciència ja resoldrà aquests problemes de manera favorable. La cultura més escèptica, que porta associada la denominada per alguns post-modernitat, no ha afectat la creença sobre les possibilitats del progrés tecnocientífic. Així s'ha perdut una certa consciència sobre la vulnerabilitat humana davant la natura. Hem oblidat que hi ha tota una part de la humanitat que encara està sotmesa totalment a la natura, terratrèmols, inundacions, epidèmies, ciclons... L'home i dona urbans han perdut el referent de la natura fins arribar als extrems impensables per l'home de camp d'estimar-se més que no plogui per no haver d'obrir el paraigües ni haver de patir col·lapse circulatori. I és que simplement, ha perdut el lligam entre la pluja, la producció agrícola i el seu benestar.

— **En cinquè lloc**, algunes de les dades científiques sobre el problema ecològic poden resultar contradictòries amb d'altres, ja que sovint falten models experimentals i es fan hipòtesis que han de tenir en compte moltes variables i molts dels efectes són a llarg termini i per tant poc mesurables. Hom sent parlar del canvi climàtic, i de com augmentarà la temperatura mitjana del planeta, i com afectarà aquest fet provocant, per exemple, la desertització d'amples zones del Sud d'Europa. Al mateix temps però es troba amb la hipòtesi de que la temperatura d'Europa pot disminuir atès la possible disminució de corrents marítimes que escalfen el continent procedents de zones tropicals. Aquestes contradiccions són aprofitades per molts per desacreditar o minimitzar el problema ecològic, i així estalviar-se els canvis profunds associats a les solucions del problema.

— **En sisè lloc**, creiem que quan hom sent parlar del problema ecològic s'activen mecanismes inconscients orientats a defensar el nostre estil de vida actual. L'ecologisme qüestiona el nostre confortable model de viure. Per què optem per agafar el cotxe i no el transport públic? Per què gastem tanta aigua en la nostra higiene? Per què necessitem tantes coses per a viure? Ens hem plantejat mai, el temps que portem sense usar moltes de les coses que hem adquirit? L'ecologisme és percebut com una amenaça al nostre benestar actual, ja que toca al punt del consum inútil que els ciutadans dels països rics realitzem. Estem en definitiva captivats pel model de vida que, precisament, l'ecologisme s'entesta en presentar com a insostenible i no generalitzable. I aquest enlluernament ens porta a no voler saber massa coses sobre els efectes que es deriven de la manera com vivim...

4. PERQUÈ SÓN IMPORTANTS ELS MOVIMENTS ECOLOGISTES?

~~Abans de respondre a la pregunta, serà bo recordar que aquests tipus de moviments~~ socials són molt diversos. Una simple ullada a l'espai d'internet ens farà adonar de la gran quantitat de moviments que trobem a Catalunya, a Espanya, a Europa... Molts, variats, petits (en nombre de socis), amb preocupacions diverses, alguns, enquadrats políticament dins l'òrbita conservadora, d'altres d'esquerreres i fins i tot, alguns dins dels moviments llibertaris... Entre ells no és estrany que hi hagin profundes diferències sobre com respondre als problemes ecològics. Per exemple, a Catalunya, alguns són fermes partidaris de l'energia eòlica com a solució a la degradació ambiental fomentada pels combustibles fòssils, i per tant donen suport a la construcció de parcs eòlics. D'altres més sensibles a l'estètica i als danys sobre les aus estan en contra de la construcció d'aquests parcs. Aquestes característiques (multiformes, descentralitzats, en xarxa) formen part de les qualitats intrínseques dels moviments ecologistes. Allò que tenen en comú, segons la definició que dóna el sociòleg M. Castells a la seva trilogia *L'era de la Informació*, és "...un conjunt de creences, projectes, teories que consideren la humanitat com un component d'un ecosistema més ampli i desitgen mantenir l'equilibri del sistema en una perspectiva dinàmica i evolucionista". La importància d'aquests moviments, que agrupen a persones sensibilitzades davant les problemàtiques medioambientals i que sovint sorgeixen en àmbits molt locals i per problemes concrets, és el fet que fan de mediadors entre: la impotència que pateixen els ciutadans, preocupats pel problema ecològic en front del Mercat, i les estructures polítiques.

Aquests moviments tenen la força de la mobilització social local, i gràcies a la seva interconnexió amb d'altres, aquestes mobilitzacions poden ampliar-se. També aquests moviments ens recorden que com a ciutadans podem tenir més força de la que imaginem davant els polítics i el "déu mercat", ja que tenim el poder del vot i el poder de comprar o no determinats productes. Aquest últim poder s'ha demostrat en ocasions força útil davant determinades actuacions de les empreses o d'institucions públiques. No obstant, els moviments ecologistes no tenen gaire força quan defensen causes més allunyades en el temps o en la distància. No és el mateix mobilitzar-se contra el transvasament del riu Ebre a Amposta que mobilitzar-se contra la destrucció de la capa d'ozó o de la pèrdua de boscos a la Xina, causant de les grans inundacions que ha patit aquest país.

5. QUINES CARACTERÍSTIQUES TÉ L'ECOLOGISME EN GENERAL?

1. Relació de l'ecologisme amb la ciència

L'ecologisme té una relació força ambigua amb la ciència i la tècnica, ja que per una banda alguns moviments ecologistes fan un discurs en contra dels efectes perversos de la tecnociència, i per l'altra, depenen de moltes dades que dóna la ciència per tal de mostrar el efectes sobre el medi ambient de moltes tècniques. Podríem afirmar, en una espècie de joc de paraules, que l'ecologisme utilitza la ciència per oposar-se a moltes qüestions que ha generat la mateixa ciència en nom d'un suposat respecte a la vida. L'ecologisme cerca un coneixement més holístic de la realitat i no tant parcial com fan les ciències que s'ocupen només d'una part de la realitat sense tenir-la en compte tota.

2. Preocupats per allò local, però interconnectats

L'ecologisme es preocupa molt de les qüestions locals (recordem que l'eslògan d'un dels primers moviments ecologistes nord-americans era "Al meu patí del darrera, no! "), però els moviments ecologistes s'han interconnectat entre ells creant xarxa, de manera que ha estat un dels moviments que més s'ha aprofitat del món actual globalitzat. A partir de problemes sovint locals han anat a raure a la convicció que les causes sobrepassen l'àmbit local i necessiten solucions globals. Així alguns han expressat que "els ecologistes són localistes en la defensa de l'espai i globalistes en la gestió del temps".

3. La mesura del temps: el llarg termini

L'ecologisme parla del concepte de "temps glacial". Introdueix aquest temps a la nostra temporalitat, de tal manera que mesura la nostra vida per la vida dels nostres fills i de les generacions futures. Recordem com Lash Urry va definir aquest temps: "La relació entre els humans i la natura és evolutiva i a molt llarg termini. Retrocedeix des de la història humana immediata i es projecta a un futur totalment inespecificable".

Aquest concepte en el camp de la reflexió ètica ha estat introduït per H. Jonas quan parla que abans el subjecte ètic de dret era el que vèiem (el nostre proïsme) i ara haurien d'esdevenir el nostre proïsme les generacions futures, que no veiem, però que es veuran afectades per les nostres accions en l'ara i l'aquí. Un exemple: la generació actual, que detenta el poder polític i social segurament podrà viure fins la mort amb un bosc de més o de menys, però ¿els seus fills o els seus nets podran? Així, el problema ecològic i l'aparició de l'anomenada enginyeria genètica ha portat a ampliar en el temps els subjectes als quals els hi devem un respecte.

4. L'espècie humana dins la natura

L'ecologisme es caracteritza per integrar l'espècie humana dins la natura i no col·locar-la fora, com si estigués per sobre i no en equilibri amb ella. Ha anat descobrint que una natura empobrida també empobreix a l'espècie humana, de tal manera que per defensar la vida humana, cal també defensar tota la biosfera. Aquesta característica era ben coneguda pels pobles primitius que tenien el coneixement de que la seva vida depenia de la bona relació amb la natura i per això s'havia de respectar. Per això l'ecologisme ha escoltat i fet seva la saviesa de molts pobles indígenes que tenen una relació amb la natura molt més adequada que la societat occidental.

5. L'ecologisme i els massmedia

L'ecologisme s'ha adaptat molt bé a la societat dels *massmedia*, de tal manera que els ha usat tant per ajudar a conèixer els problemes llunyans, com per fer que aquest coneixement fos divulgat el màxim possible. Atemptats ecològics que han patit algunes minories han pogut, gràcies a Internet i a les xarxes de connexió amb moviments ecologistes més grans, ser coneguts. Alguns moviments, com Greenpeace, han utilitzat tàctiques llibertàries de "l'action exemplaire" per tal de sensibilitzar a la gent. Qui no recorda, per exemple, les imatges d'abordatges de vaixells per part de militants d'aquesta organització. Es tracta sempre de realitzar un acte espectacular que sigui recollit pels mitjans de comunicació i que provoqui en el gran públic una reacció i un posterior debat públic. Trobem quelcom semblant en els actes profètics. Aquests actes no haguessin estat possibles sense l'existència dels mitjans de comunicació que han ampliat el ressò d'aquest tipus d'accions. I és que desenganyem-nos en el nostre món només és notícia tot allò que té alguna dosi d'espectacle.

6. És l'ecologisme un problema de Justícia?

Durant els últims anys del segle XX, l'ecologisme ha anat participant de la preocupació pel problema de la justícia mundial. No endebades han estat les minories, i els països més pobres també els més afectats pels problemes ecològics. Així alguns ja prefereixen parlar de *Justícia mediambiental*, terme que deixa a un costat els trets més estètics, que varen tenir els primers moviments ecologistes dels països rics, per unir el problema de la distribució de recursos i el problema de la degradació mediambiental, ja que a la pràctica es donen junts a molts països. Cada cop són més els països pobres i les minories que pateixen la degradació dels seus habitats. Així la Justícia mediambiental es preocupa per la igualtat, però incorpora el respecte a la diferència i la preocupació ecològica. En ambdós aspectes supera a la vella esquerra marxista que preocupada per la igualtat menyspreava tan les diferències culturals com també els efectes ecològics generats pel creixement industrial. Ja des del famós Informe Brundtland (1987) fins la Conferència de Rio (1992) el tema del desenvolupament dels països es mostra molt lligat al problema mediambiental.

7. Els dos paradigmes o cultures

L'ecologisme sovint parla de l'existència de dues cultures, o dos paradigmes sovint oposats en el món actual: la cultura de l'industrialisme i la cultura ecològica. Les dos cultures suposen prioritzacions diferents de valors. *La cultura de l'industrialisme* vindria definida pels següents trets: considerar la natura com a font il·limitada de recursos i considerar l'ésser humà com a amo i explotador de la naturalesa. Al seu torn la *cultura de l'ecologisme* es caracteritzaria per: considerar la naturalesa com a font de recursos però recursos limitats, i considerar l'ésser humà com un element de la naturalesa, que ha de gestionar aquesta naturalesa però respectant-ne sempre els seus cicles. Els *valors principals del industrialisme* serien: consumisme, quantitat, productivitat, curt termini, creixement lineal, optimisme en el futur. Els *valors fundants de l'ecologisme*: respecte a la natura, qualitat, sostenibilitat, llarg termini, límits, importància del cicle.

8. Ecologisme radical i ecologisme antropocèntric

Dins l'ecologisme es poden considerar dos línies força diferenciades quan es prenen les postures extremes: l'ecologisme *antropocèntric* i el *radical o ecocèntric*. L'ecologisme *antropocèntric* afirma que cal respectar el medi ambient perquè és necessari pel desenvolupament de la vida humana i una vida de qualitat per tots els homes i les dones del planeta. L'ecologisme *ecocèntric o radical* posa en el centre la natura i no pas l'espècie humana i sovint s'aproxima a la natura no des del dualisme occidental, subjecte (humà) i objecte (natura). Un bon exemple d'aquest últim són algunes aproximacions a la natura des de tradicions orientals (taoistes, budistes) o de les tradicions ameríndies. Per aquesta aproximació allò important és la vida sobre la Terra i no pas l'espècie humana.

9. Un nou subjecte ètic: les noves generacions

Una de les característiques de l'ecologisme, que ja hem esmentat, però sobre la qual cal insistir, és la preocupació pel llarg termini i per les generacions futures. Cal assegurar una vida humana de qualitat pel nostre futur, ja que aquest no pot ser hipotecat per mesures que comportin greus perjudicis a les generacions que ens precediran. Aquest pensament entra en confrontació directa amb el pensament que impera en el present: *carpe diem*, cada generació ja arranjara els seus problemes... En el món dels negocis, tot tendeix a funcionar pel curt termini, i també el món dels nostres polítics es regeix pel fet que el curt termini pot donar més vots que aplicar mesures en vistes a terminis més llargs, mesures que sovint poden resultar impopulars. Per això l'ecologisme, en el tema del desenvolupament parla de "sostenibilitat". El desenvolupament sostenible, prenent les paraules del famós Informe Brundtland, de l'any 1987, consisteix en: "...assegurar que satisfaci les necessitats del present sense comprometre la capacitat de les futures generacions per satisfer les pròpies"

10. Un moviment a favor de la història

Un dels avantatges de l'ecologisme és el fet de ser un moviment que té a favor el curs de la història. Cada vegada semblar quedar més clar que el model de desenvolupament del sistema econòmic imperant és insostenible sobretot si es complís la hipòtesi de que tots els països arribessin a ser consumidors de matèries primeres i d'energia fòssil en uns nivells semblants als dels països rics. I el dret que té qualsevol país a assolir un major desenvolupament és innegable.

En qualsevol publicació a favor de prendre mesures ecològiques sempre trobarem exemples que ens ho il·lustren. Heus aquí alguns: Japó consumeix actualment 10 milions de tones de peix i marisc. Si Xina (10 vegades més poblada) consumís el mateix, serien 100 milions de tones, el que equival de fet al total mundial de captures en l'actualitat. Si el nombre de cotxes que tinguessin el xinesos fos igual al d'Estats Units, necessitarien un consum de petroli de 80 milions de barrils/dia, i pensem que la producció actual és al voltant de 75 milions barrils/dia. El consum de paper a la Xina és ara de 35 Kg/persona/dia i la d'Estats Units de 342 Kg/persona/dia.

Una altra manera, molt gràfica, d'expressar la insostenibilitat del sistema la trobem a través de l'anomenada *petjada ecològica*.

Aquesta mesura s'obté així: "Traduir el consum de recursos de tot tipus, en les superfícies equivalents necessàries per subministrar-les, i les corresponents emissions de residus i contaminants en els territoris necessaris per absorbir-les. La suma d'aquestes superfícies pot després comparar-se per a cada nivell i pauta de consum amb l'espai ambiental realment disponible a la Terra".

Així per exemple: l'any 1996, la petjada ecològica dels ciutadans de Barcelona era de 3,25 hectàrees/persona. Si tota la humanitat necessites d'una petjada ecològica similar serien necessàries dues Terres².

Les petjades ecològiques són força diferents per regions segons l'informe *Living Planet 2002*. És important observar el fet de la significativa diferència entre la petjada europea occidental (d'unes 5 global Ha/persona) i la nord-americana (d'unes 10 global Ha/persona), essent aquesta última molt més elevada. Així, països amb similar nivell de vida, segons els paràmetres econòmics clàssics, poden tenir models molt més sostenibles que d'altres. A regions com Amèrica Llatina només és de 2 i al conjunt de l'Àfrica del 1.7.

11. La biodiversitat i les seves amenaces

L'ecologisme creu en el valor de la biodiversitat, per això defensa que es prenguin mesures per preservar-la quan aquesta es veu amenaçada per causa humana. Primer veurem, a través d'alguns exemples, com la biodiversitat ha disminuït en els últims anys i com trobem moltes espècies amenaçades d'extinció i algunes ja desaparegudes en amples zones del planeta. En segon lloc ens preguntarem sobre el valor de la mateixa biodiversitat.

A. En el present trobem *signes de tensió biològica*: disminució de la pesca, extinció d'espècies, deteriorament de pasturatges, erosió del sol, retrocés de la massa forestal total del planeta... Segons el *Living Planet Index* del 2002, des de l'any 1970 hi ha un declivi d'un 15% d'espècies terrestres, un 35 % d'espècies marines i un 54% d'espècies d'aigua dolça. A principis de segle XX la massa forestal era de 5.000 m Ha i a l'any 2000 només d'unes 2.900 m Ha. Aquesta disminució comporta conseqüències econòmiques importants: augment de les inundacions, acceleració del retorn de l'aigua als oceans. I recordem que el 54 % de la fusta que es recull és per cuinar i per escalfar-se. (Uns 2000 milions de persones cuinen encara utilitzant la llenya dels boscos).

L'erosió dels pasturatges ha adquirit accents dramàtics en moltes regions en fer disminuir la producció ramadera. A Àfrica la pèrdua en miliards de dòlars de producció ramadera ha estat de 7, a Amèrica del Nord de 2,9, a Amèrica de Sud de 2,1, a Àsia de 8, a Austràlia de 2,5, i a Europa de 0,6³. Fent una anàlisi de les dades que hem donat, la primera cosa que podríem concloure és que la repercussió econòmica és molt forta sobretot als països més pobres.

B. En algunes àrees acaba produint una manca d'aliments significativa, que provoca que la població entri en el cercle viciós de la pobresa (més malalties per desnutrició, menys escolaritat....)

Ara bé, *¿és la biodiversitat una cosa bona a priori?* Des de que va començar la vida s'han extingit espècies, altres han anat evolucionant i no ha passat res en l'àmbit macro de la biosfera... Ara bé durant els últims anys la causa de l'acceleració en la disminució de les poblacions animals i de l'augment de les espècies en perill d'extinció, ha estat l'espècie humana.

Potser aquesta causa humana és equiparable a les causes naturals que durant l'evolució han actuat, ja que també és una espècie més, que s'ha tornat altament depredadora en termes biològics.

Un dels valors de la biodiversitat és el fet que preserva la supervivència i permet que davant de canvis sobtats climàtics (temperatura, sequeres...), algunes de les varietats puguin sobreviure. Un *pool* genètic ample permet augmentar la supervivència davant de canvis externs. Així per exemple, l'ús massiu de transgènics en agricultura està atemptant contra la diversitat. Tenim blat, arròs, blat de moro, adaptat naturalment a molts hàbitats diferents, a gran alçades com l'altiplà bolivià (5000 m), en llocs molt humits, en llocs secs...

Davant de moltes incerteses que té el planeta Terra, seria bo preservar el màxim de biodiversitat ja que aquesta ens pot ajudar a sobreviure en un futur.

6. L'ECOLOGISME I LA NECESSITAT D'UNA ÈTICA GLOBAL

~~Els problemes ecològics sovint escapen de les fronteres dels nostres països, i per tant són~~ problemes que demanen solucions globals, legislacions d'àmbit mundial i per tant no lligades només a determinats territoris o països. Moltes de les propostes d'ètica global (també anomenada, mínima, civil o planetària) que es presenten, centren part del seu contingut en afirmacions de valors, de drets, que fan referència a qüestions ecològiques. En un món globalitzat es veu la inutilitat de legislacions locals o territorials, ja que els problemes no coneixen les fronteres artificials entre països com ho demostra el fet que moltes empreses es deslocalitzin fugint de legislacions massa rigoristes en el tema ecològic i cercant països més permissius. Cal que es donin legislacions mundials, sobre aquestes qüestions, establint les sancions que calgui si no són seguides. Hi ha molts països (i la pròpia UE) que han començat a legislar sobre ecologia, però sovint falten mitjans de seguiment del seu compliment o les sancions són tan poc significatives, que algunes indústries prefereixen anar pagant multes.

En l'àmbit mundial s'han donat moltes conferències on s'han cercat acords entre tots els països, fent declaracions algunes de bones intencions que posteriorment els països no han posat en la seva pràctica legislativa. Una de les més significatives ha estat la Conferència de Rio, l'any 1992. En els acords sobre qüestions concretes, podríem citar-ne un que fins ara ha estat un dels pocs èxits mundials en matèria ecològica, l'acord de Montreal del 1987 que ha aconseguit que entre el 1987 i el 2000 s'hagi reduït l'emissió de Clorfluorcarbonats en un 70%. L'altra cara de la moneda ha estat el poc grau d'acompliment del Protocol de Kioto (1997), per reduir l'emissió de gasos que provoquen l'efecte hivernacle (l'escalfament del planeta). L'acord fou molt difícil, ja que els països en vies de desenvolupament es consideraren perjudicats en relació als països més industrialitzats. Pels ecologistes l'acord era massa de mínims, ja que les reduccions anunciades de fet es veurien fàcilment compensades pel creixement i desenvolupament de les noves economies, sobre tot la Xina i l'Índia. A més a més, alguns dels països que més contribueixen a l'emissió de gasos contaminants, no el van signar, com és el cas de Estats Units. Tot i això, encara que faltarien més acords mundials en el tema ecològic, sobretot allò que falta es voluntat política de traduir-los en lleis.

7. DILEMA: CANVI DE PARADIGMA O NO FER RES

~~La postura d'alguns, passa per la no solidaritat amb les futures generacions, per no prendre's gaire seriosament el problema o simplement per posposar-ne la solució. Desconeixem si la ciència del futur podrà reparar les conseqüències o si el planeta Terra, com diuen algunes hipòtesis (com la Teoria Gaia), respondrà davant l'agressió humana, com si aquesta fos un tumor maligne, de creixement descontrolat. Així la Terra passaria a eliminar l'espècie humana o a disminuir la seva població mitjançant epidèmies, catàstrofes... Alguns, més apocalíptics, diuen que potser ja succeeix en el present, i els perjudicats són els països més pobres. La pandèmia de SIDA a l'Àfrica comença a tenir trets apocalíptics. Poden haver-hi moltes vides humanes en joc, si no s'afronta el problema ecològic, i no sempre seran els qui tenen més mitjans qui s'escaparan d'ell sinó possiblement els més dotats genèticament. Per exemple, alguns científics postulen que la raça blanca, pel seu dèficit de melanina, està condemnada a la seva desaparició, si es dona un augment considerable dels ultraviolats, per la destrucció de la capa d'ozó.~~

Comparteixo la convicció que per afrontar el problema ecològic, *no podem esperar un canvi de mentalitat sobtada de la gent*, sinó que cal anar sensibilitzant, anar creant espais d'acords mundials sobre mesures ecològiques, anar aplicant mesures parcials dirigides, no només a posar remeis de “final de canonada” sinó que crein un clima favorable, per poder fer una transició vers una economia més respectuosa amb el medi ambient. La dificultat és que aquesta nova economia que anem construint ha de basar-se en la seva aplicació global, i per tant no només ha d'enfrontar-se al problema ecològic sinó al problema de la pobresa, o dit d'una altra manera al problema de la desigualtat mundial. Si hom pensa que pot construir una economia ecològica només pels països rics, no sé com els aïllarà de l'àmbit comú del planeta Terra que compartim tots. O potser pensa en una emigració d'uns escollits a un nou planeta?

Per la transició vers aquest nova economia, cal anar fent passes en molts sentits.

En primer lloc, *aconseguir acords ètics que es tradueixin en mesures legislatives*.

En segon lloc, cal anar fent la *tasca, que fa temps que ha començat a les escoles primàries i de secundària, de sensibilització vers el problema ecològic i el problema de la desigualtat*.

Potser en aquesta transformació i en la seva acceleració, *alguns fets històrics podran ajudar, servint de catalitzadors*. Creiem que no es pot negar que en la història de la humanitat, algunes de les grans declaracions ètiques han sorgit després de catàstrofes o de situacions límit. Com per exemple, la Declaració de Drets Humans de la ONU del 1948, després de la II Guerra Mundial, la Declaració de Nuremberg sobre la recerca en humans... No augurem, ni desitgem desastres ecològics però aquests es poden donar i s'estan donant, i a vegades són els únics que fan reaccionar les autoritats. Un exemple el tenim a la Xina, on després d'una tala indiscriminada de grans boscos a la Conca del Iang Tse que havien fet perdre el 85% dels arbres, es produïren grans inundacions amb milers de morts. A partir del desastre, les autoritats es van dedicar a prendre mesures ecològiques de reforestació.

“MI TIERRA, TE ESTÁN CAMBIANDO” (Atahualpa Yupanki)

José Ignacio González Faus

“Per mantenir la biosfera habitable 2000 anys més, nosaltres i els nostres descendents haurem d’oblidar l’exemple de Pietro Bernardone, gran empresari de teixits del segle XIII, i el seu benestar material, i començar a seguir el model de Francesc, el seu fill, l’home més gran que mai hagi viscut a Occident... L’exemple de sant Francesc és el que nosaltres, els occidentals, hauríem d’imitar de tot cor, perquè ell és l’únic occidental d’aquesta gloriosa associació que pot salvar la Terra” (A. Toynbee)

No em toca a mi aportar xifres i descriure l’estat actual del problema ecològic; quelcom d’això ja s’ha intentat en el capítol anterior. Però sí m’agradaria començar dient que em sembla un problema molt greu, que l’amenaça de destrucció de l’ecosistema per part de l’home no és un conte fantàstic, que el planeta Terra està greument malalt i que el no conèixer, o reconèixer, la malaltia és la manera de no guarir-la.

Si algú vol ampliar les dades del problema pot recórrer al llibre de Leonardo Boff (*Ecología: Grito de la Tierra, grito de los pobres*) i al d’Ian Bradley (*Dios es verde: cristianismo y medio ambiente*), que en molt bona part és font i inspiració de l’anterior. També pot llegir la novel·la de Germán Ubillos *Cambio climático*, que exposa de forma narrativa els aspectes científics del problema ecològic. Tot això no em toca a mi. Però sí que he de ressaltar, com a pressuposició per a una reflexió teològica, *per quin motiu l’ecologia se’ns ha convertit avui en un problema urgent*.

Que l’home ha viscut explotant la Terra no és notícia d’avui, sinó un fet que s’ha sabut sempre. Fa gairebé 150 anys, en el començament mateix de la seva novel·la *Resurrecció*, Tolstoi escrivia:

“L’home, inconscientment o per egoisme, ha mutilat sistemàticament la Terra des de la seva creació; ha talat els arbres, desfigurant el paisatge; ha incendiat els camps, convertint en deserts el que eren vergers; ha intoxicat l’atmosfera, impregnat l’aire de fums i gasos, ha enverinat els rius i els mars amb residus mortífers; ha extingit espècies animals que en un altre temps corrien pels boscos o solcaven els cels; ha intentat, doncs, amb la seva ciència, esterilitzar la seva ànima, esborrant en ella l’empremta de Déu”.

Aquestes paraules, que semblen d’avui, tenen bastant més d’un segle. Però hi ha una diferència fonamental entre la nostra hora i la de Tolstoi: el novel·lista rus, malgrat la seva acusació, està convençut que la natura és més forta que l’home i es pot recuperar d’aquestes agressions. La novetat en la consciència actual és la constatació que la *natura ja no és capaç de refer-se*, almenys al ritme que necessitaria la vida humana, i està essent

massacrada (o està venjant-se, que cadascú ho llegeixi com prefereixi) per tantes agressions. Constatació activada per estudis com els del “World Wildlife Found”, que ens diuen que avui la humanitat consumeix un 20% més dels recursos naturals que pot regenerar la Terra. I que cap al 2050 passarem del 80%. Això és el que avui constitueix el problema ecològic.

La reflexió teològica sobre aquest problema ha de començar responent a una acusació important, ja que han estat diverses les veus que, potser perquè el drama ecològic ha vingut provocat per la noció de progrés típica de l’Occident cristià, culpen d’aquesta calamitat al judeocristianisme, i centren aquesta acusació en el mandat bíblic de Déu als homes “domineu la Terra”. Començarem doncs analitzant aquest mandat i cercant una visió més de conjunt de les relacions home-terra en la tradició bíblica.

1. DADES BÍBLIQUES

1. La qüestió de Gen 1

La frase de Gen 1,28 sol traduir-se com “multipliqueu-vos, ompliu la Terra i *domineu-la*”. El verb hebreu *kabash* significa posar el peu, i té la mateixa ambigüitat en hebreu que en castellà: pot referir-se a poblar o habitar, i pot significar trepitjar, dominar en sentit humiliant⁴. Analitzem ambdós significats.

a. En el primer cas, dominar la Terra significa simplement *habitar-la*, i a això sembla al·ludir el verb anterior: ompliu la Terra. Una frase del Deutero-Isaïes (un altre autor bíblic emparentat amb el de Gen 1 per l'ensenyament sobre la creació) confirma aquesta traducció: “el Creador del cel va modelar la Terra i no la va crear buida sinó que la va formar *habitable*” (Is 45,18). En el Gènesi aquesta ensenyança inclouria un reconeixement que la Terra no sempre és habitable⁵, o que Déu, en donar la Terra a l'home deixa un marge d'indeterminació perquè aquest se la configuri com vulgui. Però l'home ha elegit una manera de configurar-la que va contra ell i contra la Terra. Potser és aquí on es comprèn la prohibició de menjar de l'arbre de l'experiència del bé i del mal.

b. Així passem a la segona traducció possible de *kabash*. En aquest segon cas es justificarien les acusacions contra el judeocristianisme. Però per entendre així el verb hebreu caldria treure'l de context, i aïllar-lo no només del mandat d'habitar la Terra sinó de tot allò que diu el capítol segon del Gènesi, el qual prové d'un autor diferent i és molt més optimista quant a la Terra. O millor dit, Gen 2 no parla de la Terra en general, sinó del *Jardí del Paradís*: el seu autor escriu que Déu va posar l'home al seu jardí no per dominar-lo sinó “per guardar-lo i conrear-lo”.

El seu llenguatge és més suau que el del capítol primer; però és perquè l'autor d'aquest primer capítol no pressuposava que tota la Terra fos un paradís sense més. La missió de l'home seria, per tant, respectar i conrear la Terra que és habitable, i fer habitable la que no ho és.

Sembla doncs que hem de quedar-nos amb primer significat, i que el sentit del *kabash* hebreu estaria ben expressat per aquella lletra d'una cançó amorosa de Raimon: “treballaré el teu cos, com treballa la terra el llaurador del meu poble: amb amor i força... i obrirem junts el camí que la vida ens tanca desesperançadament: ens farem, serem junts”...

En conclusió: si una part d'Occident ha entès el Gènesi en el segon sentit, és cosa d'Occident i no de la Bíblia; de fet, l'Orient cristià no ho ha entès així. I aquesta sospita es reforça si no prenem el versicle del Gènesi com un text aïllat, sinó que el considerem *en el conjunt del missatge bíblic sobre la Terra*. Vegem aquest segon pas.

2. La mentalitat de l'Antic Testament

La interpretació donada de l'expressió “domineu la Terra” es veu confirmada per la concepció veterotestamentària sobre aquesta: la Terra no és de l'home, sinó de Déu: “Del Senyor és la Terra i tota la seva plenitud”. L'ésser humà ha rebut la Terra, però és

responsable d'ella davant el seu Creador i Amo. D'aquí la impossibilitat d'alienar-la i la institució de l'any sabàtic perquè les terres tornessin als seus amos originals. D'aquí la pràctica del descans de la Terra cada set anys, que és tot al contrari dels nostres conreus intensius que agosten la terra: “no vendreu per sempre la Terra, perquè la Terra és meva i vosaltres sou estranys i colons meus” (Lev. 25,23).

La Terra, doncs, no és de l'home, i aquest és responsable d'ella davant Déu. L'ha rebut com un regal (“el cel pertany al Senyor, la Terra l'ha donada als homes”: salm 113). Regal semblant en cert sentit als talents de la paràbola evangèlica, dels quals cal donar compte. Semblant només perquè en el cas de la Terra es tracta d'un regal “molt nostre”: la Terra és el planeta amb major concentració d'oxigen i nitrogen i menor concentració de diòxid de carboni (les diferències amb els altres planetes són enormes), i té pràcticament la mateixa proporció d'aigua que l'ésser humà. És un veritable regal, però al que caldria aplicar aquella frase de l'antiga litúrgia matrimonial: “companya et dono, que no serva”.

En contraposició a aquesta obsessió per “explotar la Terra”, un dels grans amants d'aquesta, i predecessor dels ecologismes actuals, el profeta Teilhard de Chardin, en el seu himne a la matèria, parla d’“abraçar *castament* la Terra”. Avui el problema resideix en que tot allò que soni a cast ens sona a estúpid. A la mentalitat “il·lustrada” sobre el progrés li resulta inconcebible la idea que cal treure “el més just” dels regals de Déu. Idea present també en l'Antic Testament, en la narració del manà al desert.

El que Déu donés la terra de Canaan al seu poble era com una paràbola que Ell dona el planeta Terra a la humanitat, i per als mateixos fins. Si l'home fes malbé aquest regal, ell seria l'únic o el més perjudicat: en l'esglaiadora immensitat de l'univers, un petit planeta que es destruís seria una variació gairebé imperceptible. Per això *l'home necessita mantenir juntes la consciència de la seva plenitud i de la seva petitesa, per aprendre a tractar la Terra*. Això és el que segons la meua forma de veure expressa el salm 8, que també ha estat cridat a judici en el tema de l'ecologia. El salm és un cant a la grandesa de l'home: “li vas donar el comandament sobre les obres de les teves mans”, etc. Però és una grandesa que brolla agraïda des de la consciència de la seva petitesa: “què és l'home perquè et recordis d'ell?”. El que em sembla és que en eliminar Déu, tots els elements de la dualitat humana (grandesa – petitesa, etc.) es redueixen a un de sol. I així és com ens acostem al desastre

D'aquesta doble reflexió sobre l'Antic Testament podem extreure un parell de conclusions:

a) No és a la mentalitat bíblica sinó a l'individualisme modern i a la concepció romana de la propietat com “*ius utendi et abutendi*” (dret d'usar i abusar) a qui caldria culpar del problema ecològic.

b) La part que en això pugui tenir el judeocristianisme es redueix a que amb ell es produeix un desencantament del món: per a la mentalitat bíblica no hi ha astres sagrats ni “vaques sagrades”; el sagrat és l'ésser humà o, amb la coneguda frase de Jesús, el sagrat (el dissabte) “ha estat fet per a l'home”. Jo no parlaria doncs, com L. Boff, de recuperar el caràcter “sagrat” de la Terra, sinó de recuperar el respecte a tot allò que no sóc jo, per acceptar els propis límits. Aquí estan en germen tant la possibilitat del progrés humà sobre la Terra com l'afirmació bíblica de què l'home ha abusat d'aquesta possibilitat. Però *no hauríem de cercar la solució en un nou reencantament del món, sinó en*

recobrar el caràcter de regal que té la Terra per als éssers humans. I potser també en avisar que, si es perd el sentit que dona Déu a la vida, serà normal que es busqui donar un nou sentit a l'autodivinització de l'home: en el progrés material, en el domini tècnic de la natura, el qual passarà de ser obediència a un encàrrec diví (que té el seu marc) a ser decisió i voluntat total dels humans.

En tot cas, podríem deduir una certa “sacralització” de la Terra, més que de l'Antic Testament, del Nou Testament i la cristologia. Vegem-ho.

3. L'univers en el Nou Testament

Fins ara hem parlat de la Terra com a creació de Déu. Però a més a més, per l'encarnació de la “Paraula” Divina, tota la creació i tota la matèria han quedat santificades, i cridades a participar del destí diví de l'ésser humà. La resurrecció *corporal* de Jesús i l'eucaristia jugaran aquí un paper important. Comencem amb una paraula sobre cadascuna

a. La Resurrecció de Crist orienta moltes reflexions del Nou Testament: la creació comparteix el destí de l'home (Rom 8,19) i l'univers en la seva totalitat està cristificat (Efesis i Colossencs). Jesucrist és cap “de la totalitat” (*ta panta*), no només del gènere humà. “Totes les coses han estat recapitulades en Crist” (Ef 1,14) i “totes tenen la seva consistència en Ell” (Col 1,17)...

Aquest ensenyament, que planteja moltes preguntes quan es pensa en la possibilitat d'altres mons habitats, és ara garantia de la inviolabilitat de la nostra Terra. També d'ella val, en algun sentit, l'afirmació de Mat 25: a Mi em va fer el que heu fet a la Creació, doncs aquesta espera també “la revelació dels fills de Déu” i està ara “sotmesa a la frustració, no per ella mateixa sinó per algú que la va sotmetre”, i que no pot ser més que l'ésser humà (Rom 8,19ss).

b. Pel que fa a l'Eucaristia, no només és un sagrament de comunió interhumana i amb Déu, a partir del que signifiquen els gestos del pa i del vi. És també una divinització de la matèria, tal com cantava Teilhard en la seva cèlebre Missa sobre el món: tota la matèria està destinada a ser transsubstanciada en cos de Crist.

De tots aquests textos el que més influx va tenir en la primera teologia va ser el de la carta als Efesis: “recapitulació de tot l'univers en Crist”. Sant Ireneu, que va ser qui més va elaborar el concepte paulí ja en el segle II, parla de recapitulació “en” Crist o “cap a” Crist. Es tracta doncs d'un concepte dinàmic que ha de ser pensat evolutivament. Teilhard de Chardin, que té innegables afinitats amb sant Ireneu (a qui probablement no coneixia), va recuperar aquest caràcter dinàmic amb la seva caracterització de Crist com “el punt omega” de tota l'evolució.

D'aquesta panoràmica sembla deduir-se *una dignitat cristològica de la Terra que ha de marcar les relacions de l'home amb ella*. No es tracta només que puguem especular sobre el futur, en el sentit que el que anomenem “el Cel” no és només el Cel sinó “els nous Cels i la nova Terra”. Es tracta a més del present: encara que l'home és senyor de la Terra no pot relacionar-se amb ella d'acord amb la noció romana de propietat abans evocada.

c. Encara que no parlin directament de la Terra, també els escrits joànics subministren elements per allò que L. Boff propugna com necessari en el tema de l'ecologia: “*un canvi de paradigma*”. Més endavant veurem el que pot significar en aquest punt la definició de Déu com a Vida, més que com a Ésser.

Ara vull assenyalar que els escrits del quart evangelista han nascut vinculats al món de la gnosi, i en relació amb ell. En aquests escrits abunden termes com coneixement i veritat; però pel seu autor, la veritable gnosi és l'amor. I fa veure que aquest amor s'estén fins a la matèria (“la carn”) quan anomena anticrist a qui digui que el Salvador no ha vingut “en la carn” (1Jn 4,2). La mateixa ciència no hauria d'oblidar això. Però també la teologia ha de tenir-ho molt present, com li recorda Jon Sobrino quan parla de l’“*intellectus amoris*” al costat de la clàssica definició de la teologia com “*intellectus fidei*”.

Així doncs, Boff té raó quan afirma que el problema ecològic exigeix de nosaltres “un canvi de paradigma” que comportaria un canvi d'actitud. El que es pot discutir és si aquest canvi implica un abandonament de l'anomenat “antropocentrisme”. A això dedicarem l'apartat següent.

2. QÜESTIONS DE TEOLOGIA SISTEMÀTICA

1. Antropocentrisme i canvi de paradigma

Al meu parer la gran dificultat del problema està en que vivim una cultura de la satisfacció immediata i de pèrdua de la memòria. I l'amenaça ecològica és una qüestió de plaços llargs. D'altra banda, si no som gaire solidaris amb els éssers humans d'avui, com ho serem amb els de demà? Aquí ha jugat un paper negatiu el fet que l'anomenada postmodernitat, encara que afirma haver abolit tots els "grans relats", n'ha conservat intacte un: el del progrés tècnic. Sacralitzat d'aquesta manera (i subratllo: no només afirmat i aplaudit, sinó *sacralitzat*), sembla que tot ha d'estar sotmès a ell i que ell mateix ja resoldrà els problemes en què ens faci caure. Talment com si fos un Déu

En canvi, i en contra del que afirma Leonardo, no crec que el necessari canvi de paradigma impliqui un abandonament de l'antropocentrisme a fi d'assolir una comunió en la igualtat, entre home i natura. J. Carrera, en la part anterior, parlava també d'un canvi de paradigma sense, per això, rebutjar l'antropocentrisme. I, de fet, el mateix Boff, després de negar la vigència de l'antropocentrisme, accepta la formulació de les ciències sobre "el principi antròpic". Però no implica aquest una altra forma d'antropocentrisme?

El fet és que, segons la ciència, l'evolució sembla "programada" per fer possible l'aparició de l'home al final d'ella. També en el Gènesi, la creació de l'ésser humà té lloc l'últim dia i està narrada amb una solemnitat especial: de totes les criatures només l'ésser humà és imatge de Déu. Negar l'antropocentrisme pel fet que l'home ha abusat d'ell em sembla que seria com negar la imatge de Déu de l'ésser humà, perquè aquesta ha volgut "ser com Déu" (Gen 3,5).

1. Clarificació de conceptes

De totes maneres, abans d'afirmar-lo o negar-lo, convé veure què és el que entenem l'un i l'altre per antropocentrisme. Vaig a fixar-me en la següent definició de Boff:

"Què és el que afirma l'antropocentrisme? Doncs que tot, al llarg de 15.000 milions d'anys, té raó de ser únicament en raó de l'ésser humà, home i dona. Per tant, tot culmina en ell. Res té valor intrínsec, res té alteritat ni sentit sense ell.

"Tots els éssers estan a la seva disposició per realitzar els seus desitjos i projectes. Són de la seva propietat i domini. Ell se sent *per sobre* de les coses i no *al costat* i *amb* les coses. S'imagina com un punt aïllat i únic, fora de la natura i per sobre d'ella. Amb arrogància es pot dispensar de respectar-la.

"Però resulta que s'oblida que l'univers i la Terra no són el resultat de la seva creativitat ni fruit de la seva voluntat. Ell no va assistir al seu naixement ni va definir la trajectòria del temps, ni va inventar les energies primordials que segueixen operants en l'immens procés evolutiu i que estan actuant en la seva mateixa natura humana, que no és sinó una part de la natura universal" (L. Boff, *op. cit.*, 93-94).

He estructurat la cita en tres paràgrafs per dir ara que jo accepto, a diferència de Leonardo, les afirmacions del primer paràgraf i, en aquest sentit, afirmo un antropocentrisme. No comparteixo, en canvi, les afirmacions del segon paràgraf, i en això coincideixo totalment amb Boff. Però no em sembla que aquestes afirmacions del segon paràgraf siguin conseqüència *necessària* del primer. I crec que això és el que aclareix el tercer paràgraf, que jo accepto; però em sembla que la seva acceptació no implica una negació de *tot* antropocentrisme, sinó una distinció entre dues formes d'acceptar la centralitat de l'ésser humà en la creació de Déu: un *antropocentrisme prometeic* que es creu causa de si mateix i oblida tot el que aquest tercer paràgraf assenyala amb molta raó. I un altre *antropocentrisme rebut*, gratuït, similar a allò que dèiem de la relació de l'home amb la Terra com a “do”, i que no implica autoafirmació, sinó responsabilitat. Dues observacions per comentar això.

a. Amb altres paraules: *el rebuig de l'antropocentrisme és vàlid amb relació a Déu, no amb relació a la natura*. Aquí crec veure les diferències entre l'antropocentrisme de la Modernitat occidental i l'antropocentrisme bíblic. L'antropocentrisme bíblic és radicalment cristocèntric i, en aquest sentit, no és totalment sobirà, sinó teònom. En canvi, l'antropocentrisme de la nostra Modernitat acaba degenerant en una mena d'antroposolipsisme o individuocentrisme en voler ser absolut. La seva racionalitat no és una racionalitat global, sinó la racionalitat individualista que se sent amenaçada per tota consideració cap als altres, i que caldria substituir per la que s'ha anomenat en algunes escoles que cerquen economies més solidàries una “*we rationality*”: una racionalitat del nosaltres.

D'aquest antropocentrisme individualista caldria dir el mateix que va dir K. Marx de la burgesia en el *Manifest del Partit Comunista*: d'una banda, un queda enlluernat pels seus impressionants èxits (“ha creat forces productives més nombroses i més colossals que les que havien pogut originar totes les generacions passades”); per una altra banda, un queda dolgut i estremit quan es coneix el preu humà d'aquests èxits (“ha ofegat els calfreds sagrats, en el càlcul egoista; ha substituït les nombroses llibertats tan difícilment conquerides per l'única i intocable llibertat de comerç”).

Ara comparem la definició de Boff que acabem d'analitzar amb una frase dels *Exercicis de sant Ignasi*: “les altres coses sobre la faç de la Terra són creades per a l'home, *perquè l'ajudin a aconseguir el seu últim fi*”. Trobem aquí una contundent formulació d'antropocentrisme, típica del naixement de la nostra Modernitat. Però es tracta d'un antropocentrisme “obedient” que queda a anys-llum del definit per Boff. El que succeeix és que l'home no vol ser obedient a res, ni tan sols a la font mateixa de l'Ésser, de la Vida i de la seva meta humana. I aleshores l'antropocentrisme de sant Ignasi es converteix en el descrit per L. Boff

b. Una altra observació. L'antropocentrisme prometeic que hem rebutjat és pròpiament un “androcentrisme”: com ja és sabut, la paraula grega *anthrôpos* (home) és un terme inclusiu que significa varó (*aner*, el genitiu del qual és *andros*) i dona (*gynê*). El veritable *antropocentrisme* per tant no és excloent sinó integrador de l'alteritat. I aquest no és el que ha dominat la relació de l'home amb la Terra. En aquest sentit, crec que dita relació ha de ser comparada al que, en la relació sexual, és una violació. Vegem-ho:

El cos de la dona posseeix “bellesa, vulnerabilitat i fertilitat” (Elizabeth Johnson). Pel primer tempta la possessió i l'apropiació. Pel tercer evidencia una inferioritat del varó que, encara que és necessari per a la vida, és incapaç d'engendrar-la. I pel segon suscita

la temptació de resoldre les dues sensacions anteriors mitjançant la força física, on el varó capta la seva superioritat. La violació és aleshores un acte d'apropiació i d'humiliació o falta de respecte. I això és el que l'home ha fet amb la natura.

2. Algunes conseqüències

Allò que he anomenat “antropocentrisme obedient” amb termes més religiosos, o antropocentrisme no exclouent i integrador de l'alteritat, amb termes més laics, té tot seguit unes conseqüències ben clares. Reprenent ara el tema de la imatge de Déu, la superior dignitat de l'ésser humà radica en que (encara que ell és natura, i és “de la terra” = Adam) ja no val per a ell la llei que regeix la naturalesa d’“uns a costa d’altres”, és a dir, el darwinisme que exigeix sacrificis humans. Amb els éssers humans estem ja davant imatges de Déu que no poden ser sacrificades (encara que puguin ser servicials i fins i tot puguin entregar-se elles mateixes, per amor, al sacrifici).

Això ens permet comprendre un altre punt en el qual Boff té molta raó, i és potser el més important del tema: *el problema de l'ecologia i de l'atenció de la Terra no pot ser deslligat del problema de la justícia i de la satisfacció a les víctimes*. “Grito de la Tierra, grito de los pobres” és un resum esplèndid del problema (que jo hi hauria enunciat en ordre invers). Sant Francesc d'Assís és patró dels ecologistes i tothom el cita en tractar aquest tema. Però, com observa amb raó I. Bradley, Francesc va aprendre a anomenar germans al Sol, a la Lluna, a l'Aigua i a la Terra perquè abans havia après a anomenar germans *als leprosos*. En aquest sentit és ben expressiu el programa del Consell Mundial de les Esglésies que ha passat de ser una primera declaració (cap als anys 70) a ser un motiu central d'acció: “Justícia, Pau i integritat de la Creació”.

I això ens permet témer també que no hi ha en el gènere humà hodiern voluntat per a la salvació de la Terra, com tampoc n'hi ha per a la realització de la justícia i l'eliminació de la misèria. En ambdós casos ens enganyem amb dolços eslògans: parlem de “crear riquesa” per acabar amb la pobresa i oblidem allò que a l'hora concreta de produir sabem molt bé: que el nostre sistema econòmic només és capaç de crear riquesa concentrant-la més en comptes de repartir-la millor. De la mateixa manera hem llançat l'eslògan del “desenvolupament sostenible”, confonent creixement amb desenvolupament. Però el desenvolupament sostenible no té res a veure amb un creixement continu encara que més lent: l'anomenat Producte Fotosintètic Net del planeta marca els límits de tota l'energia que pot donar la Terra; i el nostre creixement tendeix a superar-lo.

Nosaltres, no obstant això, ens emparem en aquest eslògan del desenvolupament sostenible per continuar creixent sense parar, oblidant que els països rics hem de decreixre perquè si tothom cresqués fins als nostres nivells, el planeta s'ensorrava. Però això no ens importa. O millor, seguim presos d'un sistema que fa que això no pugui importar-nos: perquè el que experimentem com a amenaça (encara que no sempre ho sigui, com és el cas del nostre decreixement necessari), ens porta a reaccionar oblidant-nos dels altres o fent-los positiu mal segons la norma del “salvi's qui pugui”. Recordem Estats Units, Anglaterra i Tailàndia, que van continuar exportant plasma contaminat, carn de vaques boges i pollastres amb la grip del pollastre per evitar-se un retrocés comercial. Però això no és antropocentrisme sinó individuocentrisme o, millor encara,

“plutocentrisme”: el centre de la creació no és l'ésser humà sinó els diners, el clàssic ídol que exigeix sacrificis humans.

3. En resum:

El canvi de paradigma implica abandonar la noció de progrés concebut com a progrés tecnoeconòmic. Mentre l'afany per produir més per no haver de repartir allò que hi ha (deixant de banda que l'economia és ciència de l'escassetat) ha anat portant els rics a explotar la Terra, a no deixar-la descansar, a l'abús de pesticides i fertilitzants, a crear problemes per als quals no tenim resposta clara, –com ara els aliments transgènics⁶, i fins i tot a exportar allò que ja sabem que és dolent per a nosaltres. I ens porta després a solucionar les crisis posant pegats en comptes d'atacar les causes d'aquestes. Així, un es pregunta si no tindria raó aquell teòleg que, ja en el segle XVI, va voler posar el pecat original en l'explotació i apropiació privada de la Terra.

Ecologia i lluita per la justícia són doncs inseparables. I la dificultat major d'aquella rau en què es tracta d'*una acció bona que ens exigeix sacrificis i que no ens reporta res*. Una bondat no remunerada, perquè la catàstrofe que s'intenta evitar no ens afectaria a nosaltres sinó a les generacions futures. Però em temo que aquesta bondat que val només per si mateixa i no per allò que *m'aporta* no entra en el paradigma del desenvolupament que ha mogut el planeta.

2. Ecologia i SIDA

Un exemple concret d'aquesta mentalitat depredadora i d'aquest paradigma que cal canviar el tenim en la pandèmia de la SIDA, a la que també al·ludia J. Carrera, i que segons el meu parer és un autèntic problema ecològic.

La concepció de la sexualitat com a simple objecte de consum (igual que la força de treball o els símbols religiosos) desemboca en una mentalitat de gaudir del sexe tant com es pugui i sense més llei que la del desig. Quan un llegeix les descripcions que fa Dominique Lapierre als inicis del seu cèlebre llibre sobre la SIDA (*Más grandes que el amor*), entén que unes actituds tan deteriorants puguin desembocar en un deteriorament tan seriós, encara que la llei de causa i efecte no funciona a la naturalesa de manera lineal, sinó per conjunts.

Un altre exemple d'aquesta actitud el trobem en aquesta valenta confessió d'una carta personal, la protagonista de la qual evoca el seu passat al trobar-se amb els problemes dels seus fills enfront de la sexualitat: “ja saps com hem sigut les progresses, i encara que m'hagi ficat al llit amb tants i de tan males maneres que no sé posar nom ni tan sols cara a alguns d'ells, quan ho veus com a mare és diferent. Em preocupa el model que s'ha generalitzat de relacions sexuals que prescindeix dels sentiments, i que no té el valor afegit (o l'excusa) que tenia abans de lluita contra la repressió”.

En fer aquestes evocacions, vull deixar clar en aquest punt que estic a favor del preservatiu, i que no comprenc la postura del Vaticà que em sembla contradita pels principis clàssics de la teologia moral sobre el “mal menor”. Però, un vegada dit això, cal

afegir que el preservatiu no és *tota* la solució tractant-se d'un problema tan seriós, sobretot quan en algun país d'Àfrica un preservatiu costa el salari d'un dia! (un altre cop el plutocrisme). El canvi de paradigma ha de jugar també aquí. Però quan la passada cimera mundial sobre la SIDA, la ministra de salut va exhortar els joves a tenir una sexualitat "tan lliure i plaent com fos possible" no deixa de sorprendre que paraules com respecte i autocontrol no apareguin en aquesta exhortació. El missatge d'aquella esplèndida pel·lícula coreana (*Primavera, estiu, tardor, hivern*): que *el desig genera l'afany de possessió i aquest destrossa allò que més desitgem*, sembla no cabre ni en una socialista de les nostres. Com tampoc sembla cabre en la nostra relació amb la natura. I aquí és on volíem arribar amb aquest exemple

Però no escric això per dictar ara normes morals, sinó només per fer veure que *el canvi de paradigma al qual Boff al·ludia és imprescindible i de major amplitud del que pensem*.

3. El Déu que és La Vida

Un element útil per a aquest canvi de paradigma seria canviar la noció de Déu com l'Ésser pel llenguatge de Michel Henry sobre Déu com La Vida. No ignoro quines raons van fer que es definís Déu com l'Ésser: era una manera de mostrar la seva connexió amb l'enteniment humà al qual se'l defineix com obert a l'ésser per la seva capacitat d'abstreure de les dades sensibles. Però també hi ha la debilitat d'aquesta caracterització: "l'ésser" és noció massa abstracta pel seu caràcter de transcendental (com "la cosa", o "quelcom", etc.). D'aquesta manera, definint Déu el desposseïm de la seva màxima concreció: aquesta és la gran limitació de la nostra raó, que només defineix privant d'immediatesa (és a dir, abstraient). I Déu, per la seva absoluta irrepetibilitat, no pot ser objecte de cap abstracció.

Aquest perill inevitable s'evita millor en parlar de Déu com La Vida o la Vida en Plenitud. La vida és una noció que, malgrat la seva formalitat, té més contingut que la d'ésser. De fet, l'eternitat es va definir a l'escolàstica per relació a la vida, no a l'ésser. I Déu és eternitat⁷.

La Bíblia és també més propera a aquest paradigma: segons la primera carta de Joan, la Paraula de Déu és "la Paraula de la Vida", i "el que se'ns ha manifestat és La Vida", com ja he evocat en el capítol segon d'aquest escrit. La vida és a més a més un terme femení en la majoria de les llengües (en especial en hebreu i en grec, que són les que ara ens importen) i la seva adopció equilibraria o compensaria el llenguatge patriarcal sobre Déu

Déu és en realitat la vida plena, absoluta, total i necessària de la qual val la vella pregunta sobre l'ésser: per què hi ha vida en comptes de res? Pregunta a la qual només cal respondre parodiant el famós vers de A. Silesius sobre la rosa que m'agrada citar: "la Vida és sense perquè, viu perquè viu", etc.

La Vida, no l'ésser, és la veritable "Font de tot". I a aquesta caracterització formal de Déu com a vida i font de vida, els mateixos escrits joànics afegeixen que el contingut d'aquesta vida és l'amor. La Vida que es dona amorosament és un concepte tan matern i

tan femení que (dins totes les analogies del nostre llenguatge sobre Déu) el qualificatiu de Mare li pertanyeria encara més pròpiament que el de Pare.

Es comprén així millor que Déu (la Vida) ha de tenir un “logos”, doncs *viure és saber que es viu* (la resta són formes elementals de preparació a la vida). Això no val de la noció d'ésser com transcendental⁸. La vida és consciència de si mateixa. I aquesta primera dualitat (*jo* que visc, *em* conec com a vivent) no és escissió, doncs en la Vida Plena la consciència de viure genera el *goig* de viure que uneix la consciència a la vida. La vida, la consciència i el goig de viure són els tres “coeterns, consubstancials i coiguals”. Val d'ells el que la primera teologia va dir sobre la Trinitat.

Si he aconseguit aclarir això, serà possible donar un nou pas en la nostra exposició. Intentem-ho.

Si la Vida és quelcom *de per si ple i necessari* (fins al punt que fins i tot nosaltres, els gairebé no vivents l'experimentem així de vegades, encara que ens enganyem), es comprén llavors que la creació d'una vida *limitada i fugaç* sigui un problema. Déu podrà crear vida (finita i participada) donant quelcom de Si però, a més a més, “retirant-se” per no fer inútil o prendre espai a aquesta vida deficient. Retirant-se alhora que, d'altra banda, alimenta i sosté aquesta vida que crea, com una mare alimenta el fetus que porta dins, sense que aquest ho sàpiga. “*Vida de tota mi vida*” deia un vers cèlebre de Lope de Vega.

I també Déu pot donar a aquesta vida precària (que ja no existeix “sense perquè” com La Vida plena) un dinamisme de creixement. Això serà coherent perquè la Vida és per essència comunicació de si, i l'Amor és donació de si.

Aquí està en germen el tema del progrés espiritual i de la imatge divina en l'home.

En aquest context que sembla més filosòfic em permeto inserir una espècie de meditació personal, que donarà “vida” al que he descrit de manera abstracta i especulativa, i que fou escrita en el Montseny (“mont assenyat”, com m'agrada anomenar-lo davant de tots els nostres *hybris*).

“Miro l'orquestra de verds i els arbres del Montseny. Penso que són vida elemental i que, en la seva elementalitat, constitueixen un veritable regal per als meus ulls i per al meu esperit. Recordo que en altres estrelles, a Mart, a Júpiter o a la Lluna, no hi ha aquests espectacles d'harmonia de la vida: tot són deserts, lava, basalt, pedres...

“Sembla absurd i impossible aquest contrast. Desitges i afirmes que ha d'haver-hi en altres planetes el mateix espectacle que en el nostre. Al cap i la fi, el nostre planeta no és un centre entorn del qual gira tot, com van creure els antics, sinó una estrella més que gira amb les altres. Però, d'altra banda, la quantitat de “casualitats” (de combinacions molt minoritàries) que s'han de produir perquè aparegui la vida, i la vida complexa o més perfeccionada és una tan astronòmica i es repeteix tantes vegades, que acabes pensant que l'estrany no és que existeixin tantes estrelles sense vida, sinó que n'existeixi, encara que només en sigui una, amb vida.

“Realment, la Vida Font, la Mare Vida, ha estat generosa amb aquest vivent imperfecte que som els humans (imperfecte respecte a Ella, encara que evolucionat respecte a les altres formes de vida elemental).

“Continuo pensant aleshores en l’itinerari dels homes per aquest planeta, al llarg de centenars de milers d’anys, des del descobriment de les primeres estrelles i de les seves òrbites, l’aprenentatge sobre les primeres plantes i arbres, l’aparició de l’agricultura... fins la nostra situació i el nostre domini actuals. Sens dubte aquesta trajectòria humana és sorprenent, alhora que esglaiadora. Però per això mateix és més dolorós que aquesta trajectòria estigui morta per una línia d’ambició, d’expropiació i de falta de respecte envers la Vida i l’entorn vital, que és la que ha fet que sorgís avui entre nosaltres el problema ecològic.

“Torno així a la frase bíblica de Gen 3,5, parafrasejant-la: realment la “imatge de La Vida” ha volgut ser “com La Vida mateixa”. I així, es troba avui amb tota vida i tota estabilitat profundament amenaçades.”

Potser des d’aquí es comprèn millor la serietat i el respecte que tota vida mereix, per incipient que sigui. Destruir “coses” o “éssers” és una expressió molt menys interpel·lant que destruir vida. En aquesta última es pot percebre millor que toquem quelcom *nostre* però, a més a més, digne de respecte *per si mateix*.

El problema ecològic és en primer lloc un problema biològic: no és simplement “casa nostra” (*oikos*) el que es posa en joc, sinó quelcom més intern a nosaltres. I des d’aquí, sense caure en panteismes ni idolatries ni mistificacions, pot recuperar-se el desig de L. Boff de passar a un paradigma de comunió amb la natura.

Així doncs, tota la reflexió d’aquest capítol apunta a què compreguem que *el tema de l’ecologia té molt a veure amb la Vida i amb l’amor a ella*. El que s’anomena “ecosistema” ha de ser cuidat precisament perquè és possibilitador de vida. I si la Vida és un dels millors noms de Déu, l’ecologia té molt a veure amb Déu.

CONCLUSIÓ

~~Fa anys, en un estudi del nostre Centre sobre la globalització, vaig parlar de l'“imperatiu tecnològic” com un dels trets culturals negatius de la nostra hora històrica. Em referia a la pretensió de que, quan alguna cosa és tecnològicament possible, ha de dur-se a terme sense atendre a consideracions morals ni aturar-se a medir les seves conseqüències a curt i llarg termini, argüint que, si aquestes conseqüències són negatives, ja trobarem la forma de posar-hi remei~~

No nego que la ciència ha d'avançar molt pel sistema de “*trial and error*”, però tampoc hauríem d'oblidar que, en més d'una ocasió, ja no ens és possible fer marxa enrere quan constatem les conseqüències nocives, perquè estem totalment infectats per elles, i ja ens hem convertit literalment en “addictes” d'aquell suposat avanç tècnic. Un procés molt semblant al què succeeix amb la drogoaddicció.

No voldria que això mateix ens succeís amb el problema ecològic. Però temo que acabi sent així si no aconseguim “canviar el paradigma” i controlar els desaprensus. La ciència s'inclina a pensar que la Terra ha suportat ja altres catàstrofes ecològiques. En cadascuna d'elles, allò que fina irremissiblement no és el sistema Terra, sinó algunes espècies, com ara els saures. La Terra queda malferida i es va recuperant a través de milions d'anys, per reprendre el procés evolutiu. Per això consideren alguns científics que si té lloc una nova catàstrofe ecològica com a conseqüència del maltractament per part de l'ésser humà, tampoc no morirà la Terra, sinó *l'espècie humana*; la Terra s'anirà refent durant milions d'anys, fins arribar a donar a llum una nova espècie capaç de coneixement i amor (i, en aquest sentit, anàloga a l'ésser humà, encara que altres parlen de nous éssers humans).

Així tornem al nostre punt de partida. Però d'això en sabem molt poc o res: l'únic valor d'aquestes consideracions és la confirmació de que en el camp ecològic “res nostra agitur”: es posa en joc no quelcom nostre sinó nosaltres mateixos.

Altres qüestions que poden sorgir d'aquesta consideració em semblen ocioses. Què significaria teològicament aquest desaparèixer de l'ésser humà per haver destruït l'ecosistema que l'albergava? En primer lloc hi ha raons per esperar que no es produeixi perquè, per a Déu, els deu justos de Sodoma evitaven la destrucció de la ciutat.

Per això cal recuperar l'afirmació de sant Ireneu que *pels bons* (pels cristians deia ell amb un optimisme propi dels començaments) *no es destrueix la creació*. Això significa que els ecologistes, els amants de la Terra, poden salvar-la encara que la seva lluita sembli moltes vegades la de David contra Goliat.

En segon lloc queda una altra pregunta estremidora: si l'espècie humana desaparegués tal com hem descrit, ¿què seria d'aquells éssers humans que ja van morir en El Senyor i, des de la nostra inexacta òptica temporal, esperen la plenitud del Regnat de Crist, quan hagin estat destruïdes totes les esclavituts? ¿Hi haurà Encarnació en una altra hipotètica espècie “humana” (o substituïda de la humana)? ¿És possible veure en l'encarnació de La Paraula en la nostra carn humana, i en la presència eterna de la humanitat de Crist en la Trinitat, una garantia de que no tindrà lloc el que s'ha dit?

Naturalment no ho sabem. Però, un altre cop, l'important no són les respostes sinó que aquestes preguntes segueixin vives, doncs aquest tipus de preguntes posa sobre la taula

l'enorme importància del tema: *la qüestió ecològica no és un joc ni una ocupació de sonats, ni un perill que s'arreglarà per si sol, com tendeix a veure-la massa gent. És qüestió "de vida o mort". Mai millor dit.*

¹ TAINTER, J., *The Collapse of Complex Civilization*. L. URRY, *Economies and signs of space*, 1994.

² F. RALEA, F., PRAT, A., *La petjada ecològica de Barcelona*, Ajuntament de Barcelona, 1998.

³ L. BROWN, L. *Ecoeconomia*, Centre UNESCO, Barcelona, pàg. 63. Citat per L. Boff en l'obra que esmentarem en el text pàg. 271 i amb referència al diari ABC, 19 desembre 1972, pàg. 10-11.

⁴ Remeto a la meua antropologia *Proyecto de hermano. Visión creyente del hombre*, pàg.72-74, on es comenta la dualitat de vàries expressions bíbliques: progrés, treball, aliança, domini...

⁵ En l'altiplà andí, per exemple, es comprèn aquella necessitat de fer habitable una terra inhòspita.

⁶ La ciència en si mateixa pot ser un tribunal inapelable per les seves possibilitats d' universalitat. Però el problema resideix en que els científics són a més persones individuals. En el cas dels transgènics un llegeix com a definitius veredictes a favor o en contra, que *coincideixen exactament amb la postura i els interessos previs* del que els esgrimeix. I aquest exemple no és únic. No som capaços de reconèixer que encara no hi ha una autèntica paraula científica definitiva sobre el tema, i que el risc, si més no, existeix.

⁷ Recordi's la definició que donà Boeci de l'eternitat: "la perfecta possessió, total i simultània, d'una vida sense fi".

⁸ Els pressocràtics volien dir quelcom d'això quan parlaven de la identitat entre *pensar i ser* (en grec i en vers: "to de gar autó noeîn kai eînai"). Aristòtil abandonà aquest camí per parlar del ser com allò que (per bé que en diversos sentits) pot dir-se *de tot*. Però el principi pressocràtic quadra més a la vida que al ser: en aquella es dona la coincidència entre viure i pensar. Encara que també aquí (i donada la continuïtat en l'escala dels éssers), en les formes primàries de vida, l'autoconeixement es redueix a *automoviment* (o "motus immanens" com definien la vida els clàssics. ©

Cristianisme i Justícia – Roger de Llúria 13 – 08010 Barcelona T: 93 317 23 38 –
Fax: 93 317 10 94 – info@espinal.com – www.fespinal.com Maig 2005.